

CRMA, strategiska projekt, riksintresse och sanningar

Olof Hellgren
2026

På spel står naturen och miljön. Gruvbolagen ser inte och bryr sig inte om natur och miljö. Lagstiftningen sägs skydda naturen och miljön. Men gör den det?

Gruvbolagen hävdar att utan deras brytning blir det ingen grön omställning. Men är enbart teknikutveckling lösningen på klimat- och miljökrisen? Hur mycket råvaror behövs egentligen? Flera gruvbolag hävdar att de förfogar över Europas (eller världens) största fyndighet av sällsynta jordartsmetaller. Exempelvis LKAB om Per Geijergruvan medan både norska och finska gruvbolag hävdar det samma om sina gruvfyndigheter.

Men, det finns inte något område på jorden som inte består av någon typ av mineral. Det gäller bara att hitta "fyndigheterna". Prospekteringsmetoderna för att hitta fyndigheter utvecklas för att "hitta" fler och fler brytningsintressanta områden. Ny teknik tar över efter gammal. Inte särskilt överraskande introducerar nya prospekteringsbolag, som exempelvis Kobold Metals artificiell intelligens i sina undersökningsmetoder. Men det finns också mycket pengar att hämta från fonder och från alla möjliga håll bl.a. från superrika som Bill Gates och Jeff Bezos. Varför detta nyvakna intresse för att gräva upp och förstöra natur? Varför smutsa ner och förgifta många människors miljö? Hur stora naturvärden försvinner? Hur mycket rent vatten försvinner?

Är följderna av gruvdrift verkligen satt i ett större sammanhang? Hur mycket råvaror behövs? Hur mycket råvaror kan återvinnas? Är anrikning av malm i stora dammar med stor risk för läckage av giftiga tungmetaller och giftiga kemikalier värd sitt pris? Var har total återställning av gruvor till den natur och miljö som rådde innan gruvdriften skett? Sker en fullständig omvärldsanalys för varje gruvas berättigande?

Hur ser spelplanen ut? Gruvnäringens intressen står mot en mängd motsatta intressen som same-, miljö-, hälso- och naturintressen! Gruvnäringen motiveras enbart av lönsamhetsintressen och intresse för vinstmaximering. Sameintressen är att upprätthålla rennärningen istället för förstörd rennärning. Miljöintressen är att upprätthålla stark mångfald istället för skövlad eller uttraderad mångfald. Hälsointressen är att upprätthålla rent, giftfritt vatten och hälsosam, giftfri mark istället för giftigt vatten och förorenad mark. Naturintressen är att upprätthålla så stora naturvärden som möjligt istället för förstörda naturvärden.

Vilka påverkas? Gruvnäringen påverkas av vinst eller förlust. Samerna av förstörd eller negativt påverkad rennärning. Sakägare d.v.s. boende och övriga berörda påverkas av miljöförsämring. Ett stort antal boende påverkas av giftigt vatten och förorenad mark långt utanför gruvområdet. Ett stort antal människor påverkas av försämrad och icke längre tillgänglig natur.

Ju fler gruvor som på olika ställen i Sverige startar brytning, ju fler människor påverkas. I gruvbolagen är det få människor som drabbas i förhållande till antal samer, antal boende och alla andra negativt påverkade människor - alltså få mot väldigt många. De få som gynnas är knappast i proportion till det antal som drabbas. Trots detta har gruvbolagens få intressenter oftast juridiskt företräde framför alla de många drabbade.

Vem vinner på gruvbrytningen? Många gruvor ägs av utländska och privata intressen. På det beräknade värdet av de mineraler som bryts betalar gruvbolaget en mineralersättning på 2 promille, varav 0.5 promille går till staten och resten till fastighetsägaren (markägaren). Detta är alltså själva värdet av naturresursen. I övrigt betalar gruvbolaget en sedvanlig för aktieägarna fördelaktig bolagsskatt. Den svenska mineralersättningen för förstörda naturvärden är bland de lägsta i världen.

Om mineralersättningen i Sverige skulle ökas till rimliga nivåer hotar många bolag med att de måste lägga ner brytningen. Det är alltså väldigt diskutabel lönsamhet i gruvdrift enligt gruvbolagen. Sanningen är dock den att gruvbolagen precis som andra bolag har som mål att vinstmaximera. Alltså måste bolagen bekämpa allt som kan minimera vinsten. Planen för bolagsägare är att i första hand berika sig själva och sina bolagsägare/aktieägare. Då gäller det att eliminera så många kostnader som möjligt. T.ex. tillåts bolagen att själva göra kontroller för att efterleva villkor i en godkänd miljökonsekvensbeskrivningen, MKB. MKB är den juridiska handling som ligger till grund för bolagets tillstånd att bedriva gruvbrytning tillsammans med andra villkor. Det är lätt för bolag att inte rapportera avvikelser från villkorade gränsvärden. Länsstyrelserna och kommunerna är tillsynsmyndigheter men deras tillsyn är minst sagt otillräcklig och därför måste myndigheterna lita på bolagens egenkontroll.

Alltså, bolag har inte bara som mål att gå med vinst utan att vinstmaximera. Att vinstmaximera är att eliminera så många kostnader som möjligt med alla medel. Folk kostar pengar. De är alltså en kostnad. Naturvärden kostar pengar. Det är alltså en kostnad. Rent vatten kostar pengar. Det är alltså en kostnad. Avfall kostar pengar. Det är alltså en kostnad. Dessa kostnader och många fler arbetar bolagen för att komma undan. De får någon annan ta. Gissa vem eller vilka?

Vem förlorar på gruvbrytningen? Alla som riskerar att få sitt dricksvatten förorenat. Alla boende som får olägenhet av gruvbrytningen. Samebyar som får bekymmer med sin rennärning. Alla människor som värdesätter ren och frisk natur, inte bara i Sverige utan även människor i världen som värdesätter Sveriges natur. Naturen i Sverige har ett mycket stort värde som turist- och besöksmagnet. Mycket större än gruvbrytning. Turist- och besöksnäring lever av naturvärden inte av att förstöra naturvärden.

Vari ligger då riksintresse av att starta gruvbrytning? Ökar antal arbetstillfällen? Nej, gruvdrift blir mer och mer automatiserad. Ökar statens intäkter? Nej, mineralersättningen är försumbar. Ökar välfärden i Sverige? Inte med olönsam gruvdrift. Inte heller med för vinstdrivande eller utlandsägd gruvdrift som också förstör värdefull natur eller förorenar dricksvatten och den akvatiska miljön. Ekvationen går helt enkelt inte ihop. Med skattebetalarnas pengar går kommuner snarare med förlust. Gruvbolagen betalar inte för den samhällsservice som kommunerna måste stå för.

Vad är alternativet till gruvdrift? Det främsta alternativet är turist- och besöksnäring, som har stor ekonomisk potential och som dessutom har minimal påverkan på naturen eftersom den lever på naturvärden. Istället för att som gruvbrytning förstöra miljö och natur för oöverskådlig framtid kan turist- och besöksnäring utnyttja miljö och natur utan att förstöra. Samernas kultur och rennäring kan bidra med ett stort värde. Det gör inte gruvnäringen.

Är CRMA lösningen på Europas gröna omställning? EU-kommissionen listar i **CRMA (critical raw material act)** 34 ämnen, ämnesgrupper (gruppen sällsynta jordartsmetaller består av 17 grundämnen, platinagruppern av 6 grundämnen, fältspatgruppen av kalium, natrium och kalcium) och mineraler vilket inalles blir 60 grundämnen d.v.s. 60 av 92 naturliga grundämnen. EU-kommissionen listar, genom CRMA, ämnen som de anser vara **kritiska** för EU:s oberoende av omvärlden. Motivet är att, enligt EU, möjliggöra en "grön" omställning, som annars riskerar omöjliggöras. Idag råder ett importberoende från Kina och andra länder. EU vill bryta detta importberoende.

EU vill gynna projekt inom Europa, som innefattar kritiska metaller och mineral, genom effektiviserade tillståndsprocesser och olika typer av EU-medel. Dessa projekt kallas [strategiska projekt](#). Europeiska kommissionen beslutar vilka projekt som ska vara strategiska projekt inom ramen för EU-förordningen om kritiska råmaterial, CRMA.

I regeringen pågår ett arbete med att se över tillståndsprocesserna för att göra dem mer **effektiva** och **förutsebara** så att fler mineralprojekt och andra verksamheter snabbt kan komma till skott. Förslagen från miljöutredningen, som bereds inom regeringskansliet, påstår regeringen har stor betydelse för genomförandet av CRMA. Planen är att beslut om miljöutredning inte ska fattas av en miljö- och markdomstol utan av en ny **miljöprövningsmyndighet**. Detta betyder i praktiken att miljö- och markdomstolarna, som oberoende myndigheter inom domstolsverket, ska ersättas av en myndighet med beroendeställning likt andra förvaltningsmyndigheter. Givetvis förstår regeringen att ett sådant beslut urholkar rättssäkerheten i Sverige. Möjligheterna för berörda att gå igenom och analysera miljöeffekter och andra negativa effekter av ett projekt försvåras eller omöjliggörs på detta vis, vilket är regeringens avsikt. Att kunna överklaga beslut i nuvarande form är inte effektivt och förutsebart anser regeringen.

Är CRMA flexibel i takt med den tekniska utvecklingen? Den tekniska utvecklingen i världen går med hög hastighet. Ämnen, som vid ett tillfälle anses nödvändiga inom den gröna omställningen, d.v.s. kritiska ämnen, ersätts med andra mindre kritiska ämnen. Det gäller inte att enbart försöka hålla koll på den rådande marknaden utan hur den tekniska utvecklingen ser ut och i vilken takt den implementeras. Kritiska råvaror innebär att de är kritiska för den rådande tekniken och att detta medför en stor efterfrågan i förhållande till tillgången, vilket driver upp priserna. Den sista aspekten är drivkraften i teknikutvecklingen som arbetar mot att utnyttja billigare ämnen, de med stor och enkel tillgång. Exempelvis ersätts batterier i elektriska fordon ([electric vehicles](#), EV) baserade på NMC (litium, nickel, mangan och kobolt) i allt större utsträckning av billigare batterier med LFP (litium, järn och fosfat). Både batterier för EV och för andra ändamål utvecklas baserade på lättillgängligare och därmed billigare ämnen som exempelvis kisel i anoder, svavel i katoder m.fl. lösningar.

Men framför allt i takt med att allt fler batterier blir uttjänta kommer återvinning av ämnen att spela en allt större roll. Återvinningsmetoder utvecklas redan snabbt.

Men vad är förutsättningen för strategiska projekt? Ett enkelt svar borde vara lönsamhet. Men så är det inte. Så länge den globala marknaden fungerar kommer konkurrens att bestämma lönsamheten. Eftersom den tekniska utvecklingen och produktionen av varor fortfarande fungerar på den globala marknaden är inte bara strategiska projekt olönsamma utan i många fall helt onödiga.

Flera aspekter spelar in - råvaror är självklart ointressanta om de inte används i produkter. Alltså måste inte bara EU tillgodose sin egen marknad med råvaror utan marknaden måste också kunna använda råvarorna i produkter. Produkterna måste vara konkurrenskraftiga på en än så länge öppen marknad. Den tekniska utvecklingen i världen bestämmer var EU står. Står EU längst fram i utvecklingen? Nej, tyvärr gör EU inte det.

För att råda brist på råvarumarknadens ointresse för de råvaror som enligt CRMA ska brytas inom EU måste dessa lagras. EU måste betala för råvarorna och sedan se till att de lagras. Det är ingen enkel sak att lagra råvaror. För många ämnen krävs speciella förutsättningar, som kostar stora summor. Vem kommer att använda dessa råvaror och när?

Finns det en genomför plan för den gröna omställningen? Medan klimatkrisen blir mer och mer akut görs mindre och mindre för att minska effekterna av de katastrofer som krisen för med sig över hela jorden med oanade konsekvenser. Klimatkrisen kommer att slå mot vår gemensamma miljö och mot naturen. De tekniska lösningar som diskuteras slår också hårt mot miljö och natur. Denna plan är givetvis ologisk och ogenomförbar. För att rädda miljön i klimatkrisens spår måste miljön förstöras. Låter det logiskt?

Krig i Ukraina och Mellanöstern, orsakade av despoter i kleptokratier som Ryssland och USA, förvärrar klimatkrisen samtidigt som de dödar oskyldiga människor och sprider ofattbar förödelse.

Den gröna omställningen är ett begrepp där världens stater, inklusive Sverige som nation, saknar en fungerande övergripande plan. Den enda plan som finns, är att allt ska fortsätta som hitintills med den enda skillnaden att ingen koldioxid ska släppas ut. Denna plan har visat sig fullständigt värdelös. S.k. demokratiska nationer i väst med hög utbildningsnivå och högt välstånd vill och kan inte förstå vad som krävs. Hur ska då mindre demokratiska nationer agera?

Det finns ingen plan som visar hur det måste det gå till.

Är gruvbrytningen satt i ett globalt perspektiv? EU-kommissionen vill genom CRMA göra Europa självförsörjande på kritiska råvaror för den gröna omställningen. Detta ska ske genom att starta gruvbrytning inom hela Europa där fyndigheter har lokaliserats. Kina är idag den i särklass största exportören inte bara av anrikade ämnen s.k. kritiska råvaror utan även av de produkter som används i den gröna omställningen såsom motor, generatorer, batterier etc. EU ser Kinas dominans som en säkerhetsfara. Om Kina plötsligt förhindrar eller försvårar leveransen av kritiska råvaror drabbar detta Europas gröna omställning. Än så länge finns dock inte några tendenser till att dessa farhågor skulle bli verklighet. Detta betyder att Kina kommer att bryta och anrika kritiska råvaror i stor skala. Men samtidigt ska också att Europa bryta och anrika råvaror i konkurrens med Kina. Kina kommer förmodligen inte att minska sin produktion. Europa ska däremot öka sin produktion. Världen ska alltså bedriva gruvbrytning i stor omfattning, vilket kräver att Europa startar en mängd nya gruvor som ska täcka importen från Kina d.v.s. våldsamt stora mängder råvaror måste brytas utan att kunna konkurrera med Kina.

Över hela världen sker nu en omfattande sökning efter fyndigheter med nya mer kvalificerade metoder för att snabbt upptäcka nya fyndigheter. Världen kan förvänta sig en otrolig uppgång av antal gruvor. Världen kan också förvänta sig en stor uppgång i antal förorenade vattendrag och sjöar. Det går också att förvänta sig en stor överproduktion av "kritiska" råvaror samtidigt som mängden kritiska råvaror från återvinning ökar. Detta sammantaget måste ge ett allt ökande överskott av kritiska råvaror som inte kommer till användning utan "staplas på höjden".

Det finns ingen övergripande plan som visar hur den gröna omställningen ska gå till. Det finns däremot en enorm risk för förgiftat vatten och förstörd miljö.

Hur ska gruvnäringens framfart stoppas? Det enda verk samma alternativet, när de juridiska dörrarna stängs, är omfattande protester och demonstrationer, som visar vad majoriteten vill. På spel står vår gemensamma natur och miljö. På spel står vår hälsa. På spel står också vår demokrati.

Faktaunderlag

Strategiska ämnen listade i faktablad, [60 ämnen](#).

Den gröna omställningen - [trend för koldioxid i atmosfären](#).

Sammanställning av Olof Hellgren, april 2026